

430 NUMARALI TAHRİR DEFTERİNDE BEYRUT

بيروت في دفتر التحرير رقم 430

Mustafa ÖZTÜRK¹

ÖZET

Osmanlı Devletinde ülkenin maddî güç kaynaklarının, vergi kapasitesinin tespiti amacıyla yapılan tahrirler, dönemin iktisadî ve sosyal vaziyetini ortaya koyan çok önemli kaynaklardır. Tahrir defterleri, mufassal, icmal ve vakıf defterleri olarak tutulurdu. Mufassal defterler, hangi dönemde hangi defterdar zamanında tutulduğunu bildiren bir dibace ile başlar, sonra sancağın kanunnâmesi kaydedilir. Daha sonra Nefs-i şehîr başlığı ile şehrin mahalleleri nüfus özelliklerine göre kaydedilir. Sonra köyler aynı usul ile kaydedilir. Daha sonra sancağın mukataa gelirleri kaydedilirdi.

Beyrut'un müstakil tahrir defterleri yoktur. Şam tahrirlerinin içinde bulunmaktadır. Zira Beyrut, 16. yüzyılda Şam'a bağlı bir nahiyedir. Bahse konu olan 430 numaralı tahrir defteri, 1525 (934 h.) tarihlidir. Dolayısıyla defterdeki bilgiler Beyrut'a ait ilk teferruatlı bilgilerdir. Beyrut'a ait kayıtlar defterin 246. sayfasından itibaren başlamaktadır. Buna göre; Beyrut merkezi Nefs-i Beyrut olarak, hane reislerinin isimleriyle nüfusu kaydedilmiştir. Bu tarihte Beyrut merkezinde 462 hane, 26 mücerred ve 14 imam mevcuttur. 66 Hristiyan ve 16 Yahudi hanesi vardır.

Beyrut'un önemli hasılat kalemleri, yıllık 250.000 akçe ile iskele hasılatıdır. Beyrut'un diğer önemli gelirleri, 7.000 akçe ile ihtisab, 7.000 akçe ile kabban, 5.000 akçe ile cürüm-cinayet, 10.000 akçe ile mizan-ı harir gelirleridir.

Beyrut'un bazı köyleri de şunlardır: Burc, Mecdeli Maşun, Hamdun, Musli, Mecdeli Malaş, Batlun köyleridir. Bunlardan başka köy ve mezraları bulunmaktadır. Kalede Mustahfızanlar ile bunların yıllık maaşları da kaydedilmiştir.

Beyrut bu yönleriyle ele alınacak, elde edilen bilgiler tablolarla sunulacaktır.

ان التحريرات المسجلة بهدف تثبيت قدرة الضريبة على قوة موارد الدولة المادية في الدولة العثمانية هي من اهم المصادر للبحث في الوضع الاجتماعي والاقتصادي للدولة في تلك الفترة. وقد حفظت دفاتر التحرير على شكل دفاتر مفصلة وشاملة ودفاتر أوقاف. الدفاتر المفصلة كانت تبدأ بتوضيح الفترة وفي زمن أي دفتر دار حفظت، ثم يسجل قانون الولاية، وفيما بعد أصبح يسجل تحت عنوان أسم المدينة وبليها مناطق المدينة و عدد السكان و جميع التفاصيل. و بنفس هذا الأصول سجلت جميع القرى. وفيما بعد سجلت واردات مقاطعات الولاية.

لم يكن لبيروت دفاتر تحرير مستقلة. فقد كانت تسجل في دفاتر تحرير الشام. لأن بيروت في القرن السادس عشر كانت ناحية مرتبطة بالشام. ودفتر التحرير ذو الرقم 430 المتعلق بموضوع البحث، مؤرخ بتاريخ 1525م – 934هـ. و إضافة لذلك فإن المعلومات الواردة في هذا الدفتر هي أول معلومات مفصلة

¹ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE

متعلقة ببيروت. و القيود المتعلقة ببيروت تبدأ اعتباراً من الصفحة 246. نظراً لذلك، سُجل سكان مركز مدينة بيروت تبعاً لأسماء رؤساء الأسر فيها. في هذا التاريخ وجد في مركز مدينة بيروت 462 خانة، 26 عازب، 14 إمام، 66 خانة من المسيحيين و 16 خانة من اليهود.

وبالنسبة للحاصلات الهامة لبيروت، فقد بلغت 250,000 أقتجه سنوياً. و بالنسبة للحاصلات الأخرى لبيروت، 7000 أقتجة مع الأحتساب، 7000 أقتجه مع القبان، 5000 أقتجه مع الجنائيات و الجرم، 10000 مع ميزان الحرير.

وهذه بعض قرى التابعة لبيروت: برج، مجدلي مشون، حمدون، موصلي، مجدلي ملاش، باتلون. و أيضاً هناك العديد من القرى الأخرى. و سُجل إضافة إلى ذلك المعاشات الشهرية في بيروت.

سيتم التطرق لبيروت من هذا الأتجاه، و سيتم عرض جداول و وثائق أيضاً.

Giriş

Halep ve Şam vilayetleri ile birlikte bütün Suriye'nin Osmanlı hâkimiyetine 1516 yılında geçmesi ile birlikte bütün Suriye, *Vilayet-i Arab* olarak taksim edildi. Vilayet-i Arab'ın sınırları; Şam, Kudüs, Hama, Hums olmak üzere bütün Suriye ve Halep, Adana, Ayntab, Tarsus, Maraş ve hatta Malatya'ya kadar uzanıyordu. 1547 tarihinde Halep vilayeti müstakil bir vilayet haline getirildi ve Suriye vilayetinin kuzey sancakları Halep vilayetine dâhil edildi. 1519'da yapılan ilk tahrirde Beyrut, Şam'a bağlı bir nahiye olarak kaydedildi.

430 numaralı tahrirde Yahudilerin nüfusunda bir değişiklik yoktur. İncelediğimiz tahrir defteri Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin (İstanbul) 430 numarasında kayıtlı 1525 (h. 934) tarihli *Şam Mufassal Tahrir Defteridir*. Şam'a bağlı bir nahiye olan Beyrut'a ait kayıtlar 246-300. sayfalar arasındadır. Tahrir defterine göre Beyrut *Cürd/Cerd* ve *Garb* olarak ikiye ayrılmıştır. *Metin* nahiyesi de Beyrut'a bağlıdır. Şehir merkezi tek mahalle kaydıyla *Nefs-i Beyrut* olarak kaydedilmiştir. Haneler, hane reislerinin isimleriyle kaydedilmiş ve sonunda hane, mücerred, imam ve hatip nüfusları verilmiştir. Daha sonra şehrin hâsılları kaydedilmiştir. Arkasından köy ve mezralar nüfus ve gelirleriyle birlikte kaydedilmiştir.

1. Nüfus

1548 tarihli Mufassal Şam Tahririne göre Beyrut üzerinde yaptığımız çalışmaya göre; Beyrut'un 19 mahallesi bulunmaktadır. Bu tarihte 729 hane, 232 mücerred, 17 imam ve 2 müezzin ile bir âmâ mevcuttu. Hıristiyanların 95 hane ve 35 mücerred nüfusu vardı. Yahudiler de 16 hane idi². 1525 tarihli

² Mustafa Öztürk, "1548 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Beyrut", *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ayırbaşım, Ankara 2000, s. 850-851. Ayrıca genel olarak Şam üzerinde muhtevalı bir çalışma için bkz. M. Adnan Bahit, *The Province of Damascus in the Sixteenth Century*, Beyrut 1982

430 numaralı tahrirde, Beyrut mahalleleri görülmemektedir. Merkez, sadece *Nefs-i Beyrut* olarak kaydedilmiştir. Beyrut ve köylerinin nüfuslarını topluca aşağıdaki tabloda vermeyi uygun gördük. Böylece bölgenin nüfusunun mukayesesini yapma imkânı sağlamış olduk.

Tablo 1 Beyrut'un Nüfusu

Köy-Mezranın Adı	Hane	Mücerred	İmam ve Hatip	Hıristiyan	Yahudi	Toplam
Nefs-i Beyrut	462	26	26	66	16	596
Burc Tâbi-i Beyrut	148	13	3			164
Mecdel-i Ma'uş Tâbi-i Cürd-i Beyrut	45	5				50
Hamdun Tâbi-i Cürd-i Beyrut	30	8				38
Mesâni Tâbi-i Cürd-i Beyrut	36	7				43
Harb-i Buza, Vakf-ı, Evlâd-ı Seyfeddin	25	3				28
Yedcân	22	5				27
Mecdel-i Ma'uş	48	5	1			54
Harîta	3					3
Hamîd	33	3				36
Batlun	10	2	1			13
Ayn-i Taran, Tâbi-i Cürd	10					10
Dimakiye	9					9
Resmiye	8					8
Tel-Ayna	9					9
Şarun	32	3	1			36
Betafîr	32	5	1			38
Sey'ül	9					9
Gazuniye, Tâbi-i Cürd	31	5				36
Ayn-i Dârâ	112	2	14			128
Şâniye	17	2				19
Sertûn	5					5
Toplam	1.136	96	47	66	16	1.361

Tablo 2 Metin Nahiyesi ³

Köy-Mezranın Adı	Hane	Mücerred	İmam ve Hatip	Hristiyan	Yahudi	
El-Ayadiye	48	5	1			54
Eşbaniye	35		1			36
Fersiya-Mersiya	16	2				18
Selhiye	25	3				28
Karimiyetü'l-Esmâ	18					18
Re'sü'l-Melhâ	79	10				89
Kâburiya	25	2				27
Amâyâ	23	4				27
Aşubiye	48	7				55
Râduf	21					21
Keferâ	28	3				31
Aynâb	39	2				41
Meysûr	16					16
Meyânî	33	1				34
Nâime	77	3				80
Ayşiniye, Tâbi-i Garb-i Beyrut	34					34
Keyfun	21					21
Hamâtiye	18					18
Yemkun	31					31
Yes'akâb	37					37
Ayn-i Kesûr, Tâbi-i Garb-i Beyrut	30					30
Eymiye	40					40
Yansur, Tâbi-i Garb-i Beyrut	49					49
Ayn-i Dârâkil	37					37
Yeşahûn	58					58
Dakûn	36					36
KeferTamarnâ	40					40
Sahallâl	36					36
Âliye-Ġâliye	90					90
Şatra	15					15
Mecdeliyâ	20					20
Ayn-i Akîb	72					72
Şuveykât	153					153
Adisus	27					27
Duveyra'l-	20					20

³ Mezkûr nahiyenin köylerinin hâsılları kadimden beri Beyrut'a verildiğinden gene aynı şekilde yazılmıştır.

Yemûn					
Keherdelâ	27				27
Ya'ûdiye	36				36
Ayn-i Sıhiye	35				35
Fisikiyun	19				19
Aramûn	144				144
Deyr-i Kuyâl, nâm-ı diğ̃er Derâsimiye	20				20
Damtûn	4				4
Toplam	1.680	40	2		1.722
Genel Toplam	2.816	136	49		3.083

Buna göre, Metin nahiyesi dâhil toplam olarak 2.816 hane, 136 mücerred ve 49 imam-hatip mevcuttur. Beyrut'a tâbi olan Metin nahiyesi Beyrut'tan daha büyüktür. Sadece Beyrut'ta 66 Hıristiyan ve 16 da Yahudi olmak üzere toplam 82 hane gayr-i müslim nüfus bulunmaktadır. Yaptığımız hesaba göre, Beyrut ve Metin nahiyelerinde toplam 30.83 hane, 136 mücerred ve 49 imam ve hatip bulunmaktadır. Bütün nahiyede 82 hane gayr-i müslim mevcuttur. Buna göre kabul edilen 5 katsayısı esas alınarak bir tahminde bulunulursa, $3.083 \times 5 = 15.400$ rakamına ulaşılır. Buna 136 mücerred ve 49 imam ve hatip de eklenirse 15.585 rakamı elde edilir.

Beyrut'ta senede 288 akçe maaşları olan 48 mustahfiz (kale askerleri) bulunmaktadır. Mustahfizların Nazırı günlük 50 akçe almaktadır. Mustahfiz kayıtlarının altında Beyrut kalesinde mevcut askerî mühimmatın listesi de verilmiştir. Buna göre; kalede muhtelif sayılarda şimşir, tolga, kemane, tüfek, kös, top, güherçile, kalkan gibi alet edevat ve harp aletleri bulunmaktadır⁴.

Ayrıca hatırı sayılır miktarda vakıf görevlilerinin olduğu da kayıtlardan anlaşılmaktadır. Vergiden muaf olan gayri-müslimlerin ruhban sınıfı, yaşlılar ve âmâları da genel nüfusa dâhil edersek, bu tarihlerde Beyrut'un köyleriyle beraber toplam nüfusunun 15.700 veya en fazla 15.800 olduğu tahmin edilmektedir.

2. Beyrut'un Gelirleri

Dönemin iktisadî şartlarına uygun olarak, Beyrut ve civarının gelirleri de klasik tarım, sanayi ve ticaret gelirleriydi. Bu gelirler mukataalar yoluyla işletiliyordu. Vakıf gelirleri de önemli bir yer tutmaktaydı. Bu gelirlerin çoğusu padişah, beylerbeyi ve zaimlerin gelirleriydi. Başka defterlerden köylerin gelirlerinin önemli bir kısmının da timar olarak verildiği tespit

⁴Tapu Tahrir 430, s. 256-257

edilmektedir. Zira Şam vilayeti mîrî rejime dâhil olup, tahrir ve yapılmakta ve timar sistemi uygulanmaktaydı. Başka bir ifade Şam bölgesi asker çıkararak, vergi veren ve merkezî hâkim kültür ile bütünleşen bir bölge idi. Beyrut da bu sisteme dâhildi. Aşağıdaki tabloda Beyrut'un gelirleri görülmektedir.

Tablo 3. Beyrut'un Gelirleri⁵

Mahsulun Adı (Nefs-i Beyrut)	Geliri (Yıl/Akçe)	Açıklama
Mahsul-i İskele-i Beyrut	250.000	Gümrük alınır
Bâd-ı Hevâ ve Cürüm-Cinayet	5.000	
İhtisab	7.000	
Kapan	7.000	
Mizânü'l-Harîr ve Devâlib	10.000	
Habbâzîn	7.000	
Kassabân	7.200	
Rüsûm-u Devâlib-i Harîr	210	Her dolab senede 60 akçe
Besâtin-i Hendek	300	
Rüsûm-u Ma'sara	300	Her ma'sara senede 50 akçe
Masbağa (Boyahane)	300	Her masbağadan 50 akçe alınır, amma her masbağa beşer tabh pişirir, her tabha resim onar akçe dahi verir.
Öşr-ü Semek	300	
Hammarâ	1.100	
Bâc-ı Kefere	3.000	Kuds-i Şerif'te olan Kamame'ye ⁶ ziyarete gider, ama denizden gider her neferden ellişer akçe alınır.
Bâc-ı Hamr	1.200	Dışarıdan gelen şarap yükünden şehre satılmağa gelirse ikişer akçe alınır.
Bâc	1.000	Denizden Beyrut'a gelen kefereden ve Yahudiden nefsi Beyrut'ta ticaret için ikamet edegeldiği her kefereden ellişer akçe alınır amma birer altun efrenciye alınmak adettir.
Dekkâkîn	200	Mamur olan dükkân 4, harap olan 16'dır. Muhammed Ebu's-Sada'nın mülk hissesi 6 kıst 50, hisse-i mîrî 18. 150 akçedir
Hân-ı kurb-u İskele	2.280	Muhammed Ebu's-Sada'nın mülk hissesi 6 kıst 570 akçe, hisse-i mîrî 18 kıst 1.710 akçedir.

⁵Tapu Tahrir 430, s. 251-253

⁶ Kamame, Kudüs'te Hz. İsa'nın medfun olduğuna inanılan kilisedir. Aslı Kıyamet Kilisesidir. Fakat Yahudiler, Hıristiyanları aşağılamak amacıyla bu kiliseye "çöplük" anlamında Kamame demişlerdir. Osmanlı belgelerinde de Kamame olarak geçmektedir.

Hamam-ı Mine	2.400	Muhammed Ebu's-Sada'nın mülk hissesi 6 kıst, 600 akçe, Hisse-i mîrî 18 kıst, 1.800 akçedir.
Toplam	305.790	

Tablo 4 Beyrut'un Köylerinin Gelirleri

Köyün/Mezranın Adı	Geliri	Açıklamalar
Beyrut'un Mezraları		
Kürüm-ü Berk	300	Beyrut'un mezralarının kısımları ¼ olarak alınır
Kürüm-ü Ebu'l-Heyca	200	
Vadi-yi Antar Tâbi-i Eşrefiye	1.550	
Beraniye	500	
Tellü'l-Har	12.000	
Bostan-u Arzî'l-Kantarî	500	
Bataynâ	300	
Kürüm-ü Hâmuh	1.000	
Cüdeyde	3.000	
Busuri-yi Fevkâ	800	
Antalbas/Antalyas	2.750	Der-nezd-i Beyrut Türkman ziraat eder, vakf-ı karye-i Merc
Dilğâniye/Dikfaniye	800	
Eşrefiye	11.000	İbrahim bin Tercüman vakfi hissesi 7.500, Ebu Bekir bin Tercüman 2.500, öşür 1.000
Kiriş/Keriş	800	
Turbâlâ	550	
Geylaniye	800	
Hatitatu's-Seyf	1.555	Muhammed Halil bin el-Meşmûşî evlâdı vakfi hissesi 366, diğer vakıf hissesi 366, öşür 23
Seniye	250	
Havârin	2.460	Seyfeddin bin Kızıl evlâdı vakfi hissesi 600, mîrî hissesi 600, öşür 60
Toplam	41.115	

Tablo 5 Diğer Köylerin Gelirleri

Köyün Adı	Geliri	Açıklamalar
Burc	69.524	Mekke-i Müşerrefe vakfidir. Dimos mahsulü yıllık 35.000 akçedir, iki taksitte verirler. Habbaz fırını 300, habbaz dükkânı 300, vakıf hissesi 100, zeytin ağacından 30.824, resm-i ma'az 3.000
<i>Mezraa-i Diyusus</i>	550	Vakıf
<i>Mezraa-i Mutemâs</i>	812	Vakıf, hâsıl-ı kısm mine'r-rubu', hinta 46 (kile) 600, şa'ir 42 (kile) 140, el-öşr an-mali'l-vakf 72
<i>Mezraa-i Akastü (?)</i>	330	Vakf-ı evlâd-ı Seyfüddin, hinta 43/300, el-öşr ani'l-mali'l-vakf 30
<i>Mezraa-i Deyr-i Menkûd</i>	1.200	Hisse-i vakf-ı evlâd-ı Ali bin Ahmed bin Muhammed el-Harîrî 458, el- öşr 45

<i>Mezraa-i Arz ma'rûf Kulibât</i>	550	
<i>Tahûnu'l-Mefkudiye</i>	600	Hisse-i vakf-ı Ahmet b. Hamza kıst 12, 300, hisse-i timar kıst 12, 300 el öşr an mali'l-vakf 30
<i>Mezraa-i Aliyyi</i>	6.000	
<i>Bâ-ı Afarâ/Gifârâ</i>	6.500	
<i>Bâc-ı Hân-ı Mukbil</i>	9.000	
<i>Bâc-ı Arz-ı Murâd</i>	7.000	Zikrolunan bâcların adet-i kadimleri, deve yükünden ikişer akçe ve at ve katır yükünden birer akçe ve merkep yükünden buçuğâr (0,5) akçe ve barazgân olan kefereden onar akçe ve Yahudiden beşer akçe alınır.
Nahiye-i Cürd	12.160	Tâbi-i Beyrut, Bâd-ı hevâ ve cürm-ü cinayet fi-sene 10.000, rüsum-u devâlib-i harir, fi-sene 2.000, beher dolap fi-sene 160
Karye-i Mecdel-i Ma'uş	9.350	Ber-vech-i maktu 7.000, adet-i devre 1.030, resmi'l-ma'az 800, resm-i semek 700
<i>Mezraa-i Ketuş</i>	800	
<i>Mezraa-i Aynu's-Sabuni</i>	7.000	
Karye-i Hamdûn	14.514	Ber-vech-i maktu 5.000, hisse-i vakf-ı İzzeddin b.Ömer Ali evlâdı 316, hisse-i vakf-ı Ali b. Yahya 1.716, hisse-i evlâd-ı Şerefüddin 316, hisse-i mîrî 2.352, öşür 254, adet-i devre 4160, resmu'l-ma'az, resm-i semek 100
Karye-i Mesânî	7.676	Ber-vech-i maktu 5.000, adet-i devre 1976, resmu'l-ma'az 500, resm-i semek 200
<i>Mezraa-i Kefer Tâbinde (?) nâm-ı diğer KeferBarûn</i>	1.000	
Karye-i Harb-i Buza	7.680	Ber-vech-i maktu 6.000, adet-i devre 530, öşür 600, resmi'l-ma'az 400, resm-i semek 150
Karye-i Yedcân	19.783	Ber-vech-i maktu 9.000, hisse-i vakf-ı medrese-i Memluk (?) 3.937, hisse-i mîrî 5.069, öşür 393, adet-i devre 884, resmi'l-ma'az 350, resm-i semek 150
Mezraa-i Batarih	600	
<i>Mezraa-i Safraniye</i>	1.580	Hasıl 800, adet-i devre 780
Karye-i Mecdel-i Ma'uş	10.120	Ber-vech-i maktu 3.000, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Muhammed b. Halil 61, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Ahmed b. Hamza 91, hisse-i vakfi medrese-i Musa b. Ahmed 174, hisse-i vakfi- evlâd-ı Ali b. Hamza 82, hisse-i mîrî 2.592, öşür 40, adet-i devre 3.380, resmi'l-ma'az 500, resm-i semek 200
<i>Mezraa-i Budîn</i>	500	
<i>Mezraa-i Harita</i>	200	
Karye-i Harita	6.450	Halkı, Ades, Kehluniye ve Harb-i Buza köylerinde sakin olup, yerlerini ziraat edüb malların verirler. Ber-vech-i

		maktu 3.000, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Melek Hatun 1.500, hisse- mîrî 1.500 öşür 150, resmî'l-ma'az 300
Karye-i Hamid	6.536	Ber-vech-i maktu 5.000, adet-i devre 936, resmî'l-ma'az 400, resm-i semek 200
Karye-i Batlûn	5.870	Ber-vech-i maktu 2.400, hisse-i vakf-ı Melek Hatun 600, hisse-i Melek Yahya binti Kerimüddin 600, hisse-i mîrî 1.200, Öşür 120, adet-i devre 750, resmu'l-ma'az 150, resm-i semek 50
Karye-i Ayn-i Taran	3.567	Tâbi-i Cürd, Ber-vech-i maktu 1.500, hisse-i vakıf 750, hisse-i vakf-ı medrese-i Musa b. Ahmed 62, hisse-i mîrî 688, öşür 81, adet-i devre 936, resmî'l-am'az 200, resm-i semek 100
Karye-i Dimakiye	3.050	Ber-vech-i maktu 1.500, adet-i devre 1.300, resmu'l-ma'az 150, resm-i semek 100
Karye-i Resmiye	2.316	Ber-vech-i maktu 1.500, adet-i devre 666, resmu'l-ma'az 100, resm-i semek 50
<i>Mezraa-i Harita-i Aslih (?)</i>	9.828	Tâbi-i Cürd, mezkûr karye Resmiye kurbünde olub Şeref nahiyesinde Kenise nam karye ziraat eder. Hisse-i vakf-ı Muhammed b. Muhammed 4.680, hisse-i mîrî 4.680, öşür 468
Karye-i Tel-Ayinâ	6.850	Ber-vech-i maktu 3.000, hisse-i vakf-ı evlâd-ı İzzeddin b. Ömer 250, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Şerefüddin 250, hisse-i mîrî 2.500, adet-i devre 650, öşür 50, resmu'l-ma'az 100, resm-i semek 100
Karye-i Sarun	6.140	Ber-vech-i maktu 4.000, öşür 400, adet-i devre 1040, resmu'l-ma'az 500, resm-i semek 200
Karye-i Betâfir	17.716	Ber-vech-i maktu 8.000, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Kadı Bedrüddin bin Kadı 194, hisse-i vakf-ı Seyfüddin b. Kızıl b. Süleyman 215, hisse-i mîrî 6.591, öşür 40, adet-i devre 1.976, resmu'l-ma'az 500, resm-i semek 200
<i>Mezraa-i Merdîn</i>	500	
<i>Mezraa-i'l-Medine</i>	500	
Karye-i Sey'ul	7.103	Ber-vech-i maktu 2.500, hisse-i vakf-ı Hacı 833, hisse-i mîrî 1.667, öşür 83, adet-i devre 1.820, resmu'l-ma'az 150, resm-i semek 50
<i>Mezraa-i Hayriye</i>	300	Tâbi-i Cürd, der-nezd-i karye-i Sey'ul
<i>Mezraa-i Seb'â</i>	300	Tâbi-i m.
Karye-i Garuniye	6.900	Ber-vech-i maktu 5.000, adet-i devre 1.300, resmu'l-ma'az 500, resm-i semek 100
<i>Mezraa-i Simlic (?)</i>	1.100	
<i>Mezraa-i Sakif</i>	300	
Karye-i Ayn-i Dârâ	26.120	Ber-vech-i maktu 20.000, himaye 3.120, resmu'l-ma'az 2.000, resm-i semek 1.000
Karye-i Kefer-Nis	10.000	Ber-vech-i maktu. Zikr olunan ziraat edecek yeridir. Karye-i mezburenin hâsılı karye ehli nezdinde 50 akçe verilir.

<i>Mezraa-i el-Hevâniye</i>	3.000	Tâbi-i Cürd der-nezd-i Aln-i Dârâ
<i>Mezraa-i Burcu'l-Hevâniye</i>	300	
Karye-i Saniye	5.826	Tâbi-i Cürd. Ber-vech-i maktu 2.500, hisse-i vakfî evlâd-ı Ahmed b. El-Arşî 625, hisse-i timar 1.875, öşür 62, adet-i devre 364, resmu'l-ma'az 300, resm-i semek 100
Karye-i Sertûn	5.336	Ber-vech-i maktu 2.000, hisse-i vakf-ı evlâd-ı Celaleddin b. El-Adevî 666, hisse-i mîrî 1.334, öşür 66, adet-i devre 1.040, resmu'l-ma'az 150, resm-i semek 80
Toplam	332.163	

Defterin 270-275. sayfalarındaki köylerin gelirleri verilmemiş, sadece nüfusları verilmiştir. 276. sayfadan itibaren Metin nahiyesi kaydedilmiştir. Metin nahiyesinin bütün gelir kalemleri topluca verilmiştir. Biz de bu gelirleri aşağıdaki görülen tablo haline getirdik.

Tablo 6 Metin Nahiyesinin Toplam Gelirleri

Ber-vech-i maktu	160.000
Hisse-i vakf-ı müteferrika an-cümle-i kurai'l-Metin ber-vech-i meşrûh	50.625
Hisse-i medrese-i cümle kurai'l-Metin	109.375
El-Öşür an mâli'l-evkâf	5.062
Âdet-i devre an-Nahiye-i Metin	30.000
Resmu'l-Ma'az	10.000
Resm-i Semek	5.000
Bâd-ı hevâ ma'a cürmü cinayet	10.000
Rüsûm-u Devâlib-i harîr	2.000
Toplam	382.062

Buraya kadar verilen bilgilere göre Beyrut nahiyesinin toplam gelirleri aşağıda görüldüğü gibidir:

Tablo 7 Beyrut Nahiyesinin Toplam Gelirleri

Beyrut merkezinin gelirleri	305.790
Köylerin toplam gelirleri	373.278
Metin Nahiyesinin toplam gelirleri	382.062
Genel Toplam	1.061.130

3. Genel Değerlendirme

Buna göre 16. yüzyılda Beyrut, Sanayi İnkılabı öncesi özelliklerini gösteren tipik bir iktisadî vaziyet göstermektedir. Gelirlerinin 2/3'ü kırsal kesim gelirleridir. Köy ve mezra gelirleri toplam gelirlerin yarısından fazlasını teşkil etmektedir ki bu o dönemin iktisadî şartlarına uygundur. Daha yakından incelendiğinde, bu dönemde Suriye bölgesinde Memlûklulardan kalan geleneksel vergiler halâ varlığını devam ettirmektedir. Devre ve

Himâye vergileri ile her ne kadar bu incelememizde geçmediyse de Zeytun-i İslami ve Zeytun-i Rumanî vergileri Memluklu döneminden gelen vergilerdir. Keza öşür karşılığı olarak Dimos vergisi de bu dönemden kalmaz. Osmanlı Devleti, hâkimiyetine aldığı bölgelerde zulüm ve kanunsuz olmadığı müddetçe bütün gelenekleri ve kanunları kabul ve tescil ediyordu. Eski dönemlerde halkın elinde bulunan vakıf, berat, hüccet ve temliknâmeleri kabul ediyordu.

Her yerde alınan vergiler, maktu, öşür, devre, ma'az olarak kaydedilen koyun ve keçi vergileri, bâd-ı hevâ ve balık vergisidir. Hemen her köyde balık vergisinin olması, Beyrut'ta halkın balık yeme alışkanlığını göstermesi bakımından önemlidir. Her köyden belirtilen vergilerin dışında mutlaka *ber-vech-i maktu* adıyla müteferrik gelirler vergilendirilmiştir.

Beyrut'un her dönemde önemini kaybetmeyen Doğu Akdeniz kıyısında olmasından dolayı yoğun bir ticarete sahne olduğu görülmektedir. Öte yandan Kudüs yolunun geçişinde olması, Yahudi ve Hıristiyan ziyaretçilerin sıkça uğradığı bir liman kenti olduğu anlaşılmaktadır. Zira Beyrut'un en önemli gelir kaynağını yıllık 250.000 akçe ile iskele mukataası oluşturmaktadır. Beyrut ve köylerinde ipek dokumacılığının yapıldığı ve bunun önemli bir gelir getirdiği tespit edilmektedir. Mesela, sadece Beyrut merkezinde yıllık 10.000 akçelik ipek dolapları mukataası bulunmaktadır.

16. yüzyılda akçenin neyi ifade ettiğini anlamak için dönemin altın ve bazı temel fiyatlarla mukayesesi uygun olacaktır. 16. yüzyılda yaklaşık 3,5 gram vezinde ve 22 ayarında olan Venedik Dukası ve aynı ayar ve vezinde olan Osmanlı altını 50-60 akçedir. Altının yüz yıl içindeki ortalama fiyatı 55 akçe olarak kabul edilirse, 1.061.130 akçe olan Beyrut'un gelirlerinin toplamı 19.293 altın yapmaktadır. Aynı tarihlerde Anadolu şehirlerinde 20 okka (25,6 kg) olan İstanbul kilesi buğday 50-60 akçe idi. Safed'de buğdayın gararası (260-280 litre), 130-140, arpanın gararası 70-80 akçe idi. Bursa'da amele gündeliği de 5-6 akçeydi⁷.

Bölgede pek çok vakıf da tespit edilmektedir. Ancak bu vakıfların senetleri mevcut değildir, sadece köy veya mezarlardaki vakıfların hisseleri kaydedilmiştir. Tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, tespit edilen vakıfların çoğunun evlatlık vakıflar olduğu anlaşılmaktadır. Sadece Burc köyünün gelirlerinin tamamı Mekke-i Mükerrreme vakfidir. Kadınların da

⁷ Mustafa Öztürk, "Osmanlı Devletinde Vergilerin Hayat Standartlarıyla Mukayesesi", Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi- İkinci İktisat Tarihi Kongresi Bildiriler 2, (Elazığ, 24-25 Haziran 2010), Elazığ 2013, s. 591-593, Ünal Taşkın, *Osmanlı İdaresinde Safed (1516-1600)*, Elazığ 2011, s. 169

vakıflarına rastlanmaktadır. Mesela Harita ve Batlun köylerinde Melek Hatun'un vakıf hisseleri kayıtlıdır.

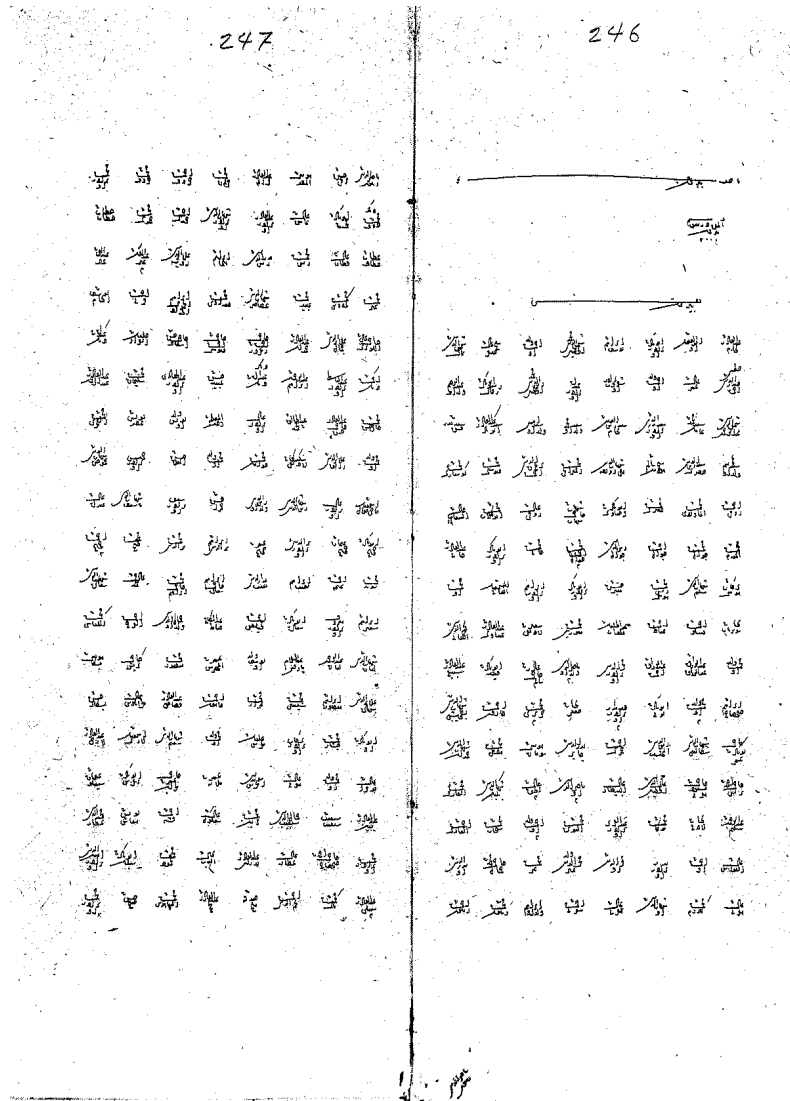
Defterde kaydedilen erkek isimleri üzerinde de kısa bir değerlendirme yapmak dönemin isimleri hakkında bir fikir verebilir. Hane reisleri kaydedildiği için erkek isimlerini tespit edebiliyoruz. Kadın isimlerini tespit etmek mümkün olamamıştır. Tahmin edileceği gibi, bu dönemde bölgede kullanılan isimler, daha çok dinî nitelikli veya aile isimleridir. Ahmet, Muhammed, İbrahim, Süleyman, Şemseddin, Zeyneddin, Şihabüddin, Bedrüddin, Cemaleddin, Abdurrahman, Abdülkadir, Abdulhalik, Abdullah, Hasan, Hüseyin, Musa, Ebu Bekir, Osman, Ömer, Ali, Ramazan, Yusuf, Yunus gibi dinî nitelikli isimlerdir. Hacı ünvanı da sık kullanılan bir ünvanıdır.

Hıristiyanlar da aynı şekilde dinî nitelikli isimler almışlardır. İsa el-Hûri, Cercis, İlyas, Abraham, Mikail, Yusuf, Bedros, Süleyman, Davud, Serkis, Musa gibi isimler almışlardır. Keza Yahudiler de tabii olarak Yusuf, Musa, İshak, Süleyman, Harun, Yahya, Abraham gibi kendi din büyüklerinin isimlerini almışlardır. Bölgede kaydedilen Müslim ve gayr-i Müslim isimlerin Anadolu'da kullanılan isimlerle hiçbir farkının olmadığını özellikle zikretmek gerekir ki, bu da tabii bir husustur.

EKLER

EK 1: 430 Numaralı Tahrir Defterinden Örnekler Belgeler

Nefs-i Beyrut

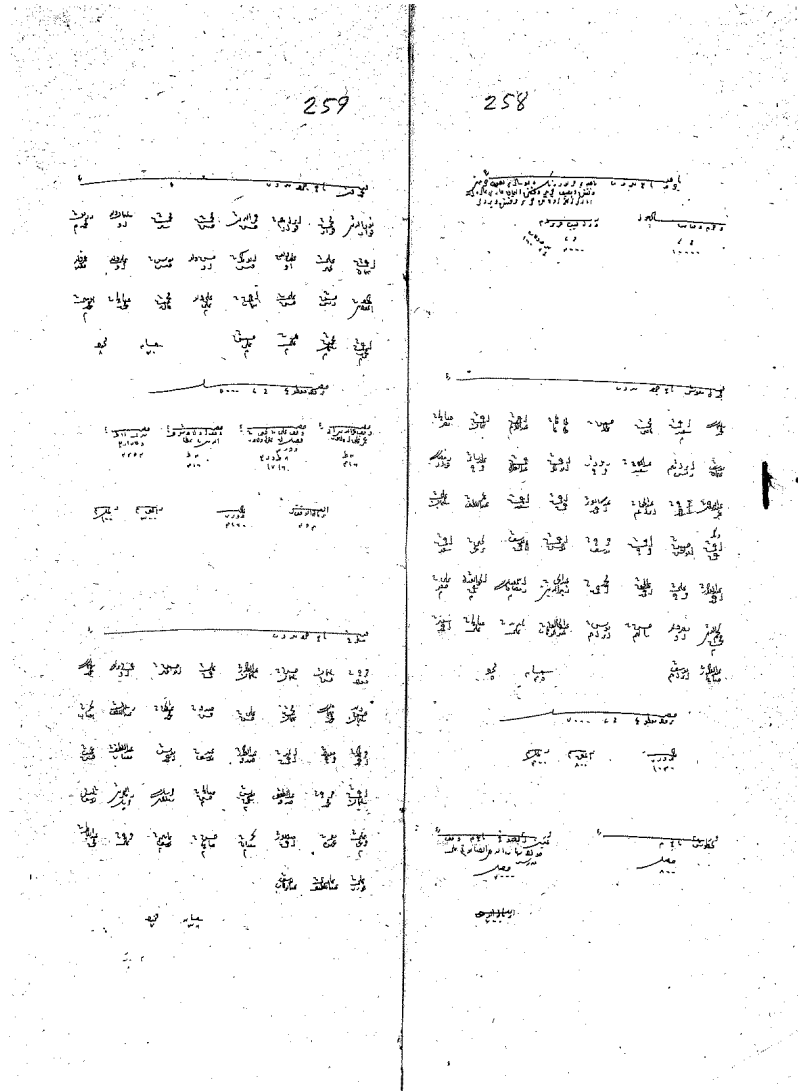
251

Handwritten text in Arabic script, organized into two columns. The text includes various lines of script, some with horizontal lines above them, and some with small diagrams or symbols. The handwriting is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect.

250

Handwritten text in Arabic script, organized into two columns. The text includes various lines of script, some with horizontal lines above them, and some with small diagrams or symbols. The handwriting is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect.

EK 3: Beyrut'un Bazı Köylerinin Tahriri

261

بیت المقدس
بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

260

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

بیت المقدس

265

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

264

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

Kaynaklar

M. Adnan Bahit, *The Province of Damascus in the Sixteenth Century*, Beyrut 1982

Mustafa Öztürk, “1548 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Beyrut”, *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ayrıbasım, Ankara 2000, s. 849-859

Mustafa Öztürk, “Osmanlı Devletinde Vergilerin Hayat Standartlarıyla Mukayesesi”, Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi- *İkinci İktisat Tarihi Kongresi Bildiriler 2*, (Elazığ, 24-25 Haziran 2010), Elazığ 2013, s. 585-596

Ünal Taşkın, *Osmanlı İdaresinde Safed (1516-1600)*, Elazığ 2011